

הדרום הרחוק של ישראל (ב')

כתבה מצולמת מאת מרדכי מלען

לקראת סוף היום עוד נכנסתי לרפת של קב' אליפו (1983), בהרבה מובנים דומה לשכנתה סמר, אבל עם כמה שינויים מעניינים וחידושים, כפי שמתחייב מן הנסיון שנרכש בשנים האחרונות. השינוי הבולט הוא בהצבת סככות הצל בקוראליים בניצב לכיוון שלחן ההאבסה הדו-צדדי, המקורה גם כן. הצבת סככת הצל בציר צפון-דרום אמנם מאפשרת ייבוש השטח על ידי השמש, גם בחורף, בו בזמן שלאורך האיבוס הצפוני ניכרת היתה רטיבות רבה. פרט נוסף הוא מבנה הגג, שחלקו המרכזי מיועד

קצת דרומה מיטבתה פונים ימינה לקב' סמר (1976). מערך מבנים מתוכנן היטב, דגם קוראל מעט גדול מזה שבקטורה, הכל מסודר ונקי, כמו ברב משקי הערבה. כבר שתיים וחצי אחה"צ, לפי הצל אפשר להבחין בחדירת קרני השמש עד מעבר למרכז שלחן ההאבסה, על אף הבלטת הגג הרבה לכיוון דרום.

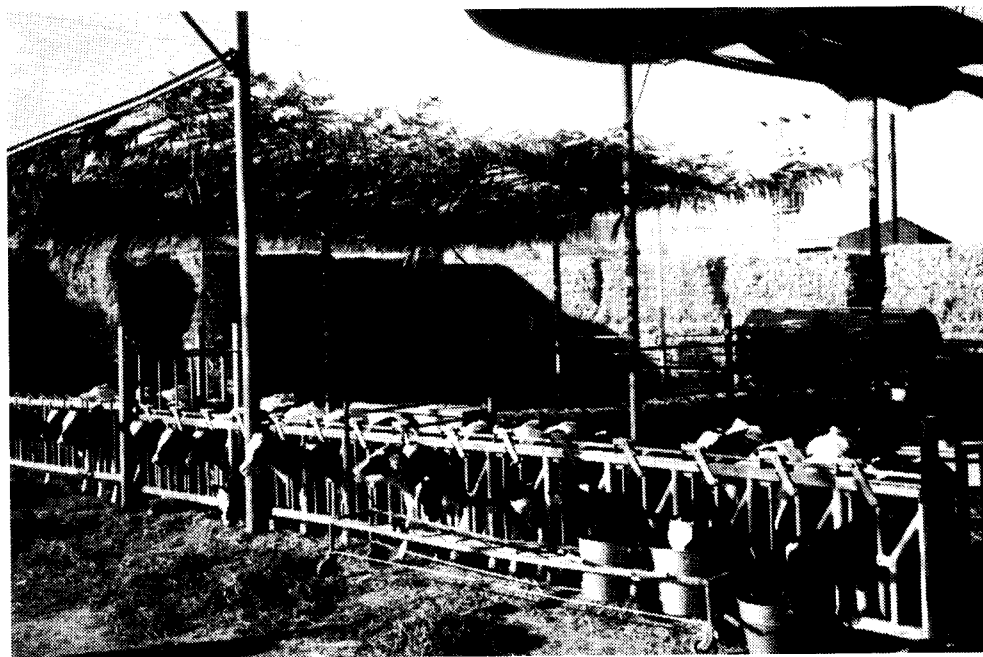
בכלל, בעית הצל מטרידה. עדות לכך היונקיה המאולתרת, חלקה מכוסה רשת-צל חלקה כפות דקלים, אותם מתכוונים לצופף לקראת הקיץ הבא, כדי לשפר את הצל.

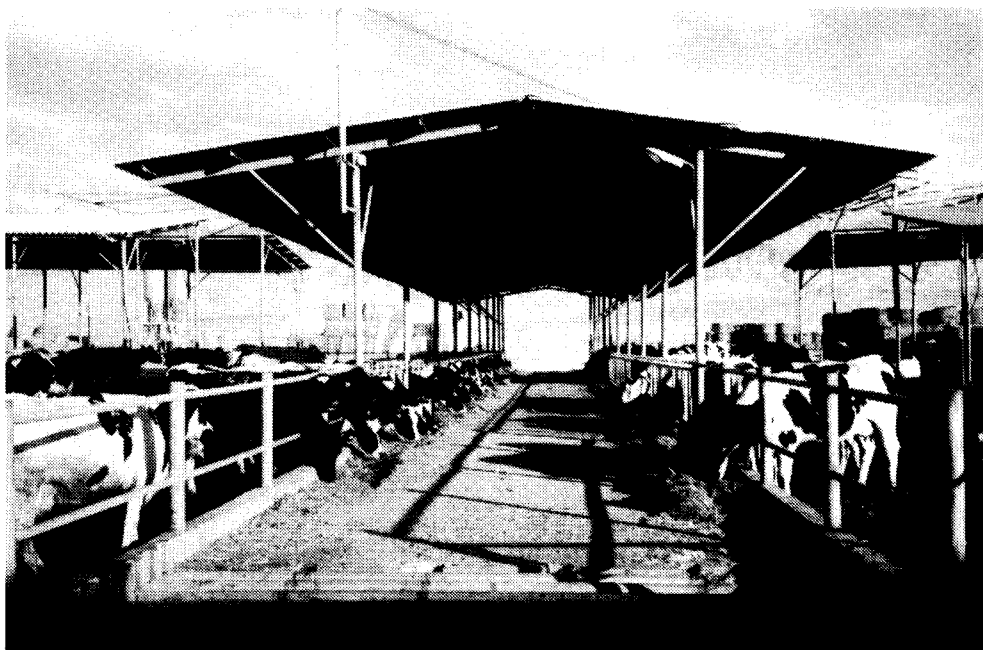
שלחן ההאבסה הדו-צדדי בסמר בשעה 14.30 ...

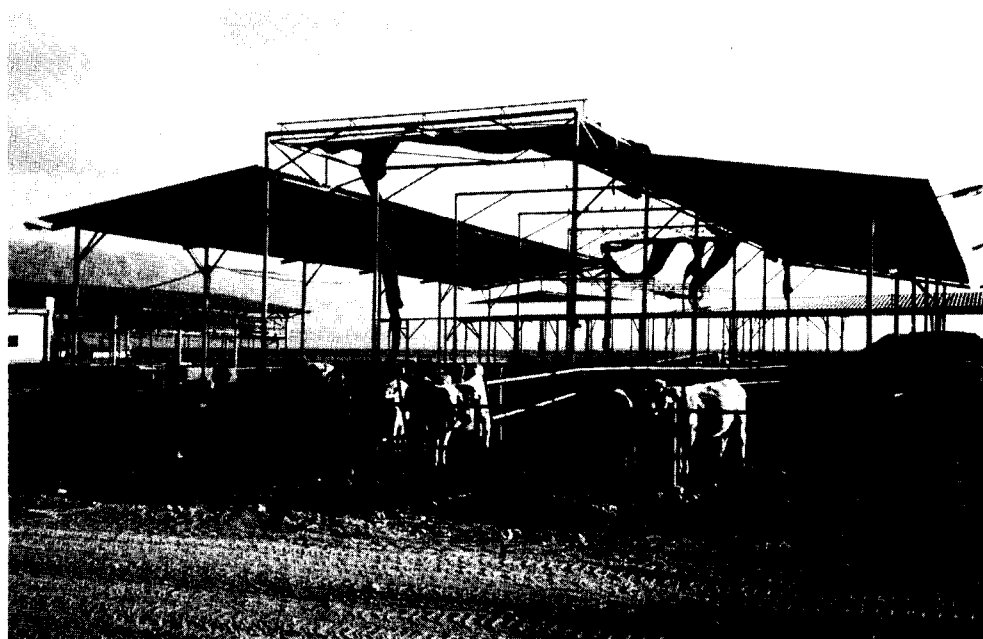
...וסככת הצל בקוראל. שים-לב לצל!

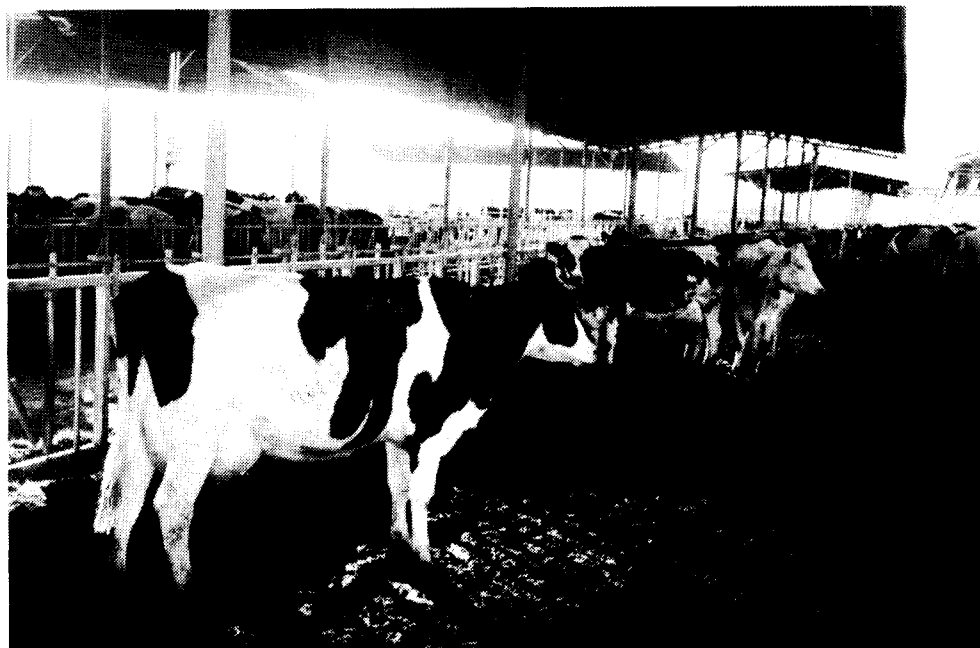
דיר יונקים מאולתר למחצה בסמר. לקראת הקיץ מתכוונים לצופף את כפות הדקלים כדי לשפר את הצל.

שלחן האבסה דו־צדדי מקורה ברפת אליפז...

...וסככת הצל הניצבת לכיוון שלחן ההאבסה.

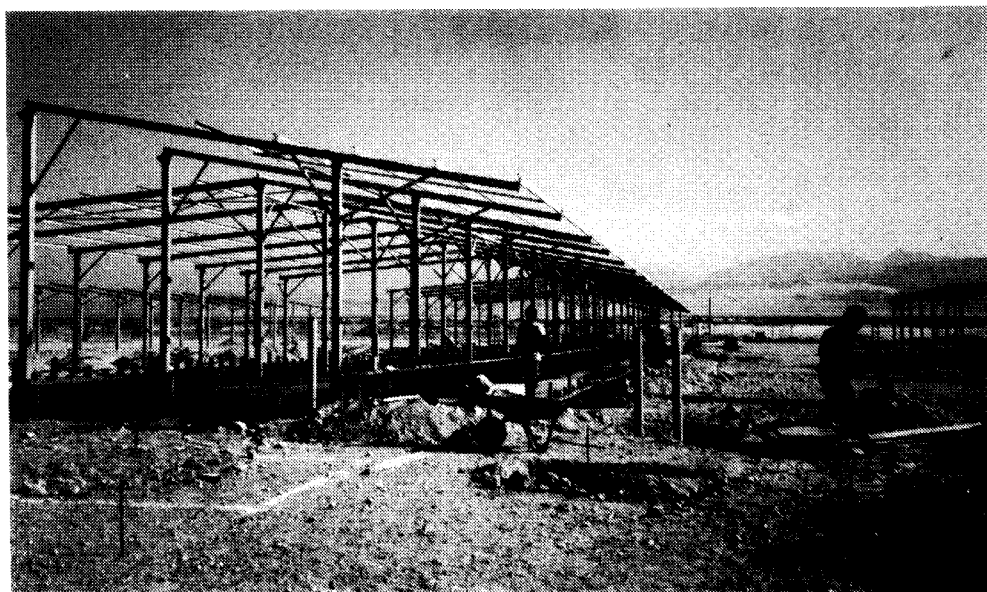
ליד האיבוס הצפוני בקוראל אליפו.

תחנתי הבאה היא הרפת בקב' יהל (1976). לא אשכח את הביקור, גם משום שמומן לא ראיתי צוות רפתנים, בו לבנות יש רב מוחלט ומוחץ. בעצם, למה לא? כיום העבודה ברפת קשורה כל פעם פחות בכח הזרוע ובמקום זה יותר בכח המח וזה לא חסר כאן. משטר הזנה, תצפית דרישות ומעקב אחר כל פרה ופרה באמצעות המחשב – כל אלה זוכים לתשומת הלב הראויה. אמנם אפשר היה לחוש את האווירה של חילופים תכופים בצוות, דבר שמכביד מאד בכל מקום, לא כל שכן במרחבים הללו.

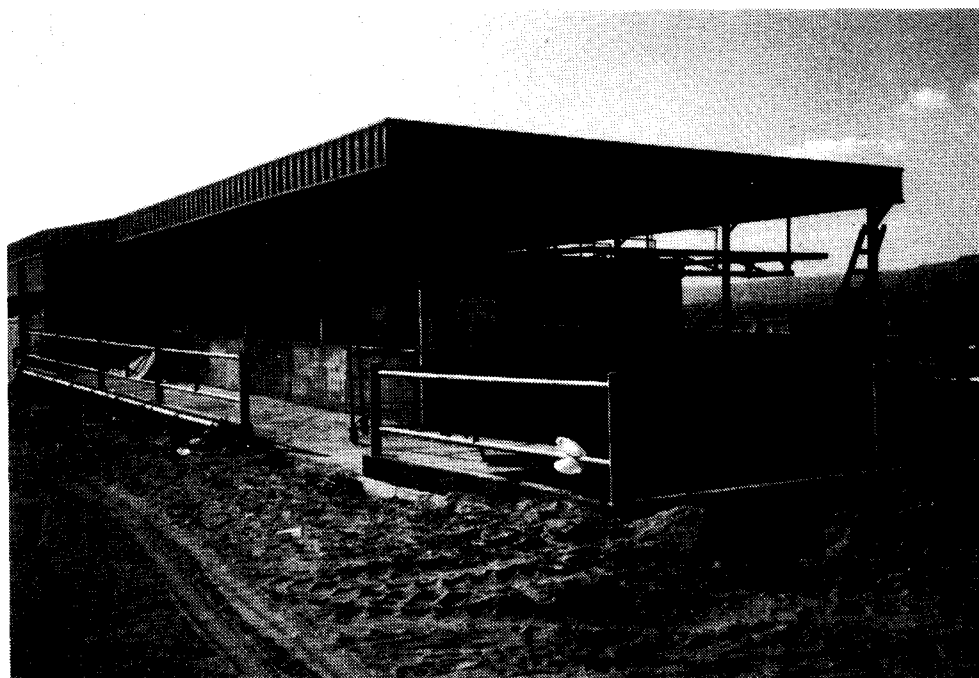
הקוראלים דומים להפליא לאלה שברפת סמר בת אותו גיל ממש. הכל נראה יפה ומסודר והפרות נהנות משמש הבקר החורפי. דיר היונקים ממש נוצץ מרב נקיון, העגלות מבריקות ויפות מאד, אולי יותר מדי. יתכן ומרב דאגה להן מאכילים אותן עודף מ"מ. גם המכון מצוחצח, נראה כאילו אתמול בנוהו.

למתיחת רשת-צל, בקיץ בעיקר, יש להניח בשעת ביקורי לא מצאתי רפתן שיוכל להסביר לי את נושא רשת-הצל, וחבל. (כרגיל אני נמנע מלהטריד את מנוחת הרפתנים, ועוד בשבוע של חנוכה). מכל מקום התרשמתי, שאת קביעת הרשת ואסיפתו האפשרית בימות החורף הקרירים יחסית טרם פתרו, כפי שהעידו שרידי רשת מתנופפים ברוח.

עוד לילה באילת ושוב לדרך, צפונה. בדרך מתחשק לי להציץ לקיבוץ לוטן (1983) המקים את מערך מבני הרפת שלו בעצם הימים האלה. העבודה מתקדמת בקצב מזורז; אלקס הרפתן המיועד מספר לי, שהרפתנים (?) עצמם עוסקים בריתוך ובמסגרות של הרפת המוקמת. גם כאן צפויים כל מיני חידושים, ביניהם מכון החליבה – חצי פוליון כמו בגלגל ובמיצר, שם כבר הוכיח את עצמו. נראה שהביצוע של שלבי ההקמה השונים מעולה. פרות עוד אין להם – אבל הרבה התלהבות, זה כן.

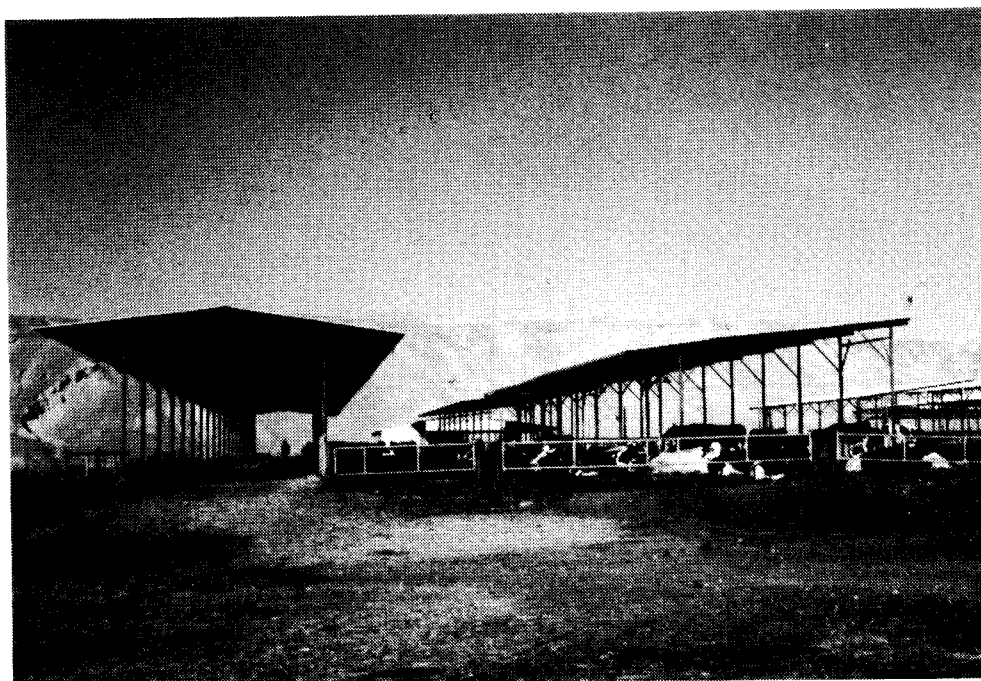
הקמת הרפתות בלוטן.

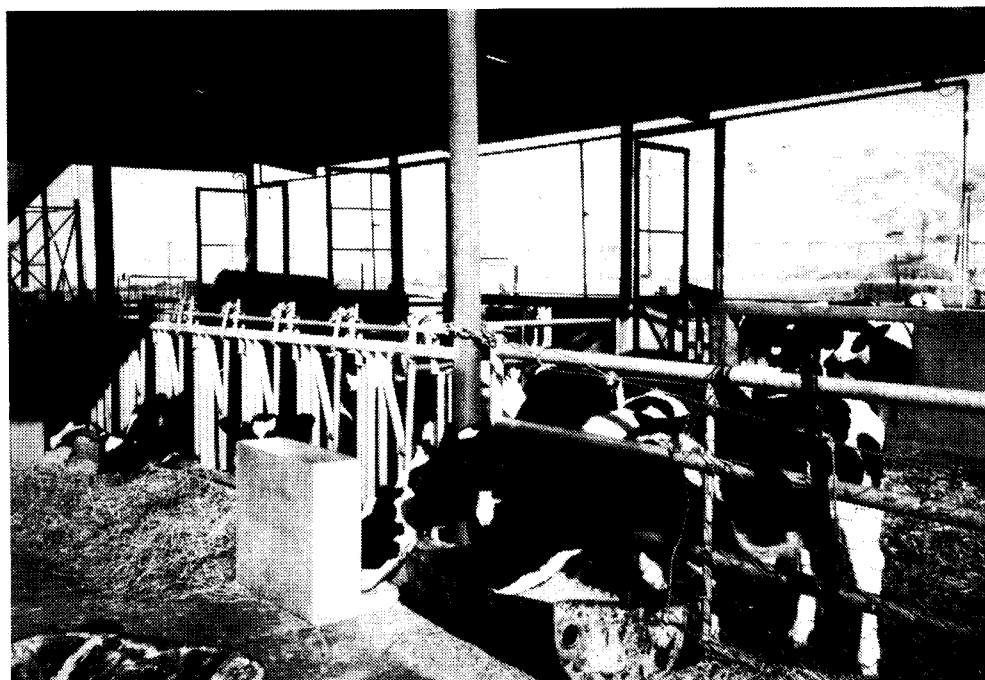
מכון החליבה בלוטן.

בקר נאה ברפת יהל, הפרות נהנות בחוץ.

הקוראל מדגם יהל.

עגלות יפות ומבריקות ברפת יהל.

רחוב הרפתות במושב פארן.

להעלות על הנייר כמה רעיונות והצעות
תכנוניות המתחייבות מן התנאים השוררים
בערבה.

בעיית המספוא הגס הדרוש לעדרי הערבה
היא אולי הבעיה הקשה ביותר לפתרון. משק
יטבתה הוא היחיד בשלב זה, אשר מגדל מספוא
כלשהו. בדרך כלל וברב המקרים, אדמות
העיבוד מוגבלות ומים להשקיה ניתנים
טיפות-טיפות עבור גידולי ירקות ופירות
לייצוא. תגאיה האגר-טכניים של הערבה מקנים
לגידולי ייצוא יתרונות ייחודיים בשוקי חו"ל וגם
בארץ. אף משק לא ירצה לוותר עליהם.

כפי שיכולתי להתרשם, ההזנה מבוססת
כמעט כולה ובכל העדרים על מ"מ, גרעיני
יצאתי לסיור בערבה במטרה לצלם ולתעד
את הנעשה בענף הרפת. חזרתי עם יכול של
כ-150 תמונות, רובן טובות וברורות הודות
לאויר הצח והאור המיוחד שמציין את הערבה
בעונה זו, וחזרתי מלא התפעלות והתרשמות
חיובית מן ההתפתחות הניכרת באזור בכלל
וברפתות בפרט, והעיקר, חזרתי עם חשק לשוב
ולבקר בערבה לעתים יותר קרובות.

כותנה (תלוי במחירים), שחת וקש, שניהם
מיובאים מן הצפון. מחיר ההובלה במשאיות
מאד מייקר את החלק הגס של המנה, אך אין
מנוס מלתת את המינימום ההכרחי לתהליכים
הפיסיוולוגיים של הפרה.

ברור, שיש לאתר מקורות מספוא מתאימים
לערבה בכל מקום אפשרי וככל שהמחירים
מצדיקים את הייבוא. למשל, נודע לי, שבשנת
1988 מכרו באיטליה אניות שלמות של גרעיני
כותנה ממצרים במחירים מאד כדאיים למשקי
הבקר. קשה לתאר שישנה סכנה לכותנה
בישראל מייבוא גרעינים ממצרים לערבה, מקום
שאינן מגדלים בו כותנה והוא מאד מרוחק
מאזורי הכותנה המובהקים בנגב וצפונה לו.

אם בכל זאת מישהו חושש לבריאות הכותנה
בישראל צפונה ולשיירי מזיקים וגורמי צרות
שימצאו דרכם לשם, הלוא ידועות שיטות
מעשיות וריווחיות המאפשרות לחטא את

בשעות הצהריים הגעתי לפארן (1971),
המושב היחיד בערבה עם בקר חלב. בזמנו
התיישבו במקום בני מושבים ותיקים ממרכז
וצפון הארץ. הם הביאו עמם נסיון רב ובמקרה
זה גם מח' ההתיישבות של הסוכנות הצטרפה
לרעיון, לתכנן את היחידות המשקיות לפי
עיסוקיהן העיקריים. כך קרה, שכל הרפתות, 14
במספר, הוקמו לאורך כביש אחד בתוך המושב
ולא במפוזר בין הבתים. כל זה מטעמים של
איכות חיים והסביבה. בלי שום ספק, תכנון כזה
יש בו יתרונות גדולים לכול, גם לצורך הובלת
הבליל ממרכז המזון המסודר בקצה המושב, גם
לצורך ההזרעה וטיפולים וטרינריים, איסוף
החלב וכן הלאה. ריכוז הרפתות מקל על
העבודה, מחד ומונע מטרד ואי-נוחות מחברים
שאין להם בקר, מאידך.

איפיונים לגידול בקר לחלב בערבה

שמו של בקר החלב הישראלי בעולם
קשור קשר מיוחד וייחודי בהצלחת בקרנו
בערבה. רמת התנובה של פרותינו בתנאים
האקלימיים והממשקיים של מדבר הערבה
משמשת את כלל הבקר הישראלי כדגל
וסימן לפוטנציאל הגבוה הטמון בו.

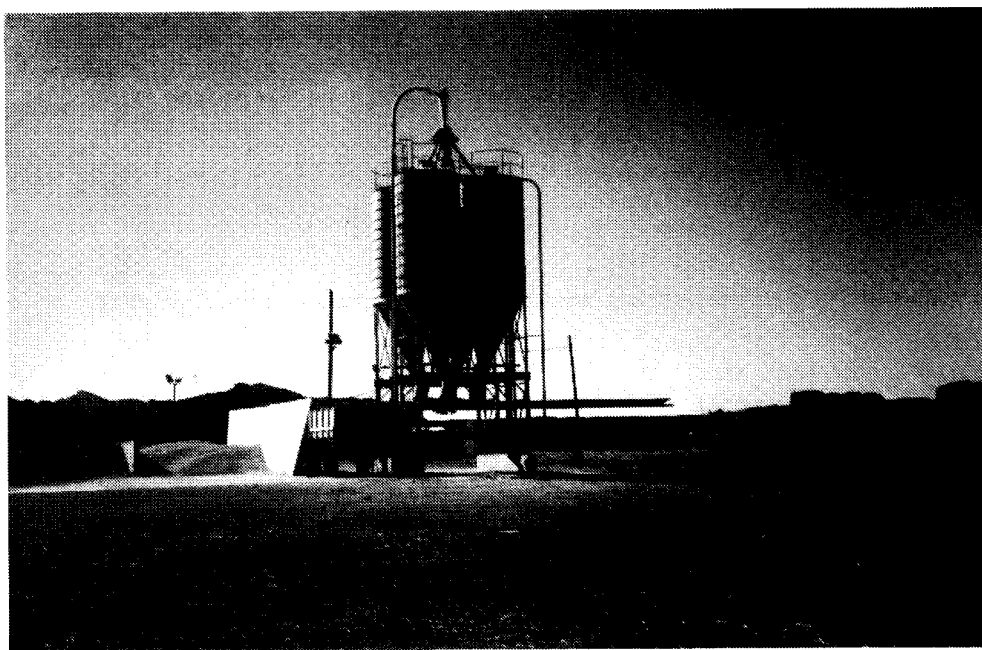
אין שום ספק, פוטנציאל הייצור וחיוניותו של
ההולשטיין הישראלי בתנאים הללו באים לידי
ביטוי הודות למאמץ, השקידה וההתמדה של
הרפתנים במשקים. גם הם חשופים לאותם
תנאי סביבה ומעבר להם הם נדרשים לקיים
מסגרות חברתיות ואירגוניות המהוות מענה
לבעיות הנובעות מעצם הריחוק ממרכזי
האוכלוסין והשירותים הקהילתיים הנלווים.

לכן נודעת משנה-חשיבות לתכנון מעולה,
הבא להקל על הפרות ובאותה עת מאפשר
לגורם האנושי להפיק את מירב התוצרת
וההכנסה בתנאים הנתונים של סביבה, השקעות
ומאמץ.

נראה לי, וכאן אני מסתכן בקנאות מתכננים
אחרים, שבעיית הצל ברפתות הערבה טרם
מצאה את פתרונה המלא. באחת החוברות
הקרובות של "משק הבקר והחלב" אנסה

מכון החליבה 8x8
ומיכלי החלב במשק
מושבי בפראן.

קטע ממרכז המזון בפארן.

גרעיני הכותנה בטרם הובלתם לרפתות. שיטות כאלה לא רק מחטאות את הכותנה ואינן מסוכנות לבקר אלא להיפך, הן עשויות לשפר את הערך המזוני של הגרעינים. כדאי לחקור את הדבר לפרטים.

כפי שאפשר להיווכח מתוך הנתונים המובאים בטבלה 1, הרכב החלב המיוצר במשקי הערבה מצטיין בתכולה נמוכה מאד של שומן, אפילו במושגים ישראליים, בעוד אחוז החלבון זהה, פחות או יותר למקובל ביתר אזורי הארץ.

טבלה 1. תנובת החלב במשקי דרום הנגב והערבה (דו"ח ליגה 1987).

הדירוג בליגה הארצית	שם המשק	תנובה ממוצעת לפרה								חלב ק"ג	חלבון ק"ג	פרות חולבות	ממליטות מבכירות	יציאה %
		שומן		חלבון		סה"כ								
		ק"ג	%	ק"ג	%	ק"ג	%	ק"ג	%					
1	משאבי-שדה	10,647	3.35	357		258		179		89.6		117		45.3
12	רביבים	10,061	3.21	323		268		196		88.8		92		26.8
48	טללים	9,603	3.11	299		200		153		86.8		73		29.5
131	יטבתה	9,262	2.62	243	2.87	266		215		87.8		96		44.7
151	אילות	9,170	2.57	236	2.90	266		192		87.2		110		35.7
167	יהל	8,894	2.65	235	2.90	264		147		87.2		107		34.2
176	קטורה	8,812	2.55	225	2.90	256		211		87.7		122		35.0
186	סמר	8,571	2.49	213	2.99	256		177		88.7		77		30.1
191	גרופית	8,401	2.35	197	3.01	253		168		87.7		124		30.9
	כל הקיבוצים (192)	9,125	3.11	284	2.99	273		40,947		86.7		20,679		33.3

הערות: • במשקים משאבי-שדה, רביבים וטללים לא בוצעו בדיקות חלבון בשנת 1987.
 • עדר קב' אליפז נכנס לביקורת החלב של ה.מ.ב. החל מחודש ינואר 1988.
 • ביקורת החלב במושב פארן היתה בלתי שלמה ובלתי סדירה, לכן לא פורסמה.
 על פי הערכה, ב-14 היחידות המושביות בפארן המגדלות בקר לחלב היו בשנת 1987 כ-650 פרות, בממוצע השנתי.

טבלה 2. מדדי פוריות ורבייה במשקי דרום הנגב והערבה (דו"ח פוריות 1987).

הדירוג		מבכירות								בוגרות		עגלות	
הארצי לפי	שם												
ימי סרק	המשק	הזרעות	התעברות	ימי ריק	ימי סרק	הזרעות	התעברות	ימי ריק	ימי סרק	הזרעות	התעברות	ימי סרק	ימי סרק
בוגרות		סה"כ	%			סה"כ	%			סה"כ	%		%
202	משאבי-שדה	207	37.7	137.2	53.4	460	27.0	146.5	90.2	205	56.9		
169	רביבים	197	41.6	108.4	46.0	465	32.5	141.2	72.0	203	49.0		
73	טללים	141	47.5	131.8	48.0	236	44.9	129.7	49.5	134	58.6		
24	יטבתה	178	45.5	113.3	41.8	322	46.9	96.1	35.1	233	51.3		
87	אילות	168	44.0	112.6	35.8	371	36.7	105.0	53.1	177	70.5		
193	יהל	239	31.4	132.8	60.5	315	28.2	123.8	82.4	184	43.2		
107	קטורה	209	30.1	127.2	74.7	393	36.4	114.8	58.2	211	49.2		
207	סמר	308	21.4	182.7	117.5	448	26.3	146.7	98.3	244	34.6		
66	גרופית	159	42.8	132.7	45.1	326	41.4	129.0	47.9	190	49.7		
כל הקיבוצים (192)		42,923	42.8	124.0	48.0	81,398	37.9	118.0	54.0	38,248	59.0		

בהנחה המבוססת שהמטען הגנטי של הבקר בערבה זהה לזה של כל הבקר בארץ, עצם היות תכולת החלבון כמעט שווה מצביע על כך, שטיפוח לכיוון אחוז חלבון יותר גבוה יתן תוצאות טובות גם בתנאי הסביבה וההזנה הקיצוניים השוררים בערבה. באותו זמן נראה, שלתכולת השומן תבוא הישועה אך ורק בדרך ההזנה – אבל באיזה מחיר? זאת השאלה הדורשת מענה.

"אל תתן שהזמן יחלוף, בקר במשקי הערבה!"
(צולם בקב' יהל).

יש הקושרים את **רמת הפוריות** בתהליכים פיסיולוגיים המביאים גם לתכולת שומן נמוכה. לזו זה היה נכון, אז כל העדרים בערבה היו צריכים להיות דומים בהקשר זה, ולא היא. הפער הרב במדדי הפוריות והרבייה השונים בין העדרים מראה על האפשרות המעשית לשפר את הפוריות על ידי נקיטת צעדים מתאימים. טבלה 2 מביאה רק את המדדים הבולטים ביותר ואינה אומרת הכל; יש לבחון בכל עדר את כל הנתונים על מנת להגיע למסקנות חדות יותר. עצם העובדה, שכמה מן המשקים הגיעו לרמת פוריות זהה או אפילו גבוהה מזו שביתר חלקי הארץ, נותנת מקום לתקוה של שיפורים בשטח זה בעתיד.

סליחה... ותודה

לצערי לא הצלחתי להיפגש עם הרפתנים בכל המשקים ובודאי לא עם כולם. הסיבה לכך יש לחפש בחוסר תכנון מוקדם מצדי שובע מן ההחלטה הפתאומית קצת לצאת לסיור. תקוותי למפגש מרוכז באחד הלילות נכזבה משום חגיגות שבוע חנוכה, בהן היו עסוקים וטרודים כולם. על זה ועל שלא הזכרתי שמות כל מי שפגשתי – סליחה!

לכל מי שכן פגשתי בביקורי ללא התרעה מוקדמת והקדיש לי מזמנו, על אף טרדות היום-יום של העבודה בענף, ואף הסביר לי פנים – תודה וכל הכבוד!